

MÎRÂC MÎRÂCİYE VE BURSALI SAFİYE HÂTUN'UN VAKFİYESİ

*Mustafa KARA**

Yükselmek anlamına gelen Arapça ARC kökünden türeyen Mîrâc merdiven anlamına gelmektedir. Bu kelime Kur'ân-ı Kerim'de zikredilmemişse de aynı kökten türeyen başka kelimeler vardır.

Hz. Peygamberin hayatında vukûbulan en derûnî hal ve olaylardan biri olan mîrâc, müslümanların gönül hayatlarıyla katedebilecekleri veya kazanabilecekleri yol ve imkanlara ışık tutması açısından önemlidir.

Mîrâc'a Kur'ân-ı Kerim'in iki suresinde temas edilmiştir: İsrâ ve Necm. Bu surelerin ismi dahi bir konuya dikkatimizi çekmek istemektedir: Gece. İsrâ, gece yürüyüşü, Necm ise yıldız anlamına gelmektedir.

Dînî-derûnî hayat için, gece (leyl) ve yıldızlar pek çok zenginliği barındırırlar. Kur'ân-ı Kerim'in bir çok yerinde gece ve yıldız dikkat çekilmekte, bazen yüceliklerine işaret etmek için onlar üzerine yemin edilmektedir.

On üç ayette yıldız, yüze yakın ayette de leyl kelimesi geçmektedir.

Müzemmil suresinin ilk ayetlerinde Hz. Peygamber'in gece kalkıp ibadet ve zikirle meşgul olması, Kur'ân okuması emredildikten sonra gece ibadetinin psikolojisi de açıklanmaktadır: "Şüphesiz gece kalkışı kalb ve uzuvlar açısından tam bir uyum ve neş'e, söz ve okuyuş açısından daha sağlam ve elverişlidir."

Gönülü büyüleyen ve ona yeni ufuklar açan zaman dilimlerinden biri de seher vakti diye bilinen gecenin sonu ile gündüzün başı arasındaki zamandır. Sihir kelimesiyle aynı kökten türeyen seher Kur'ân-ı Kerim'e göre tevbe ve Allah'a yönelmenin en uygun anlarından biridir. (Âl-i İmrân, 3/17; Zâriyât, 51/18)

* Prof. Dr.; U.Ü. İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Tarihi Öğretim Üyesi

Leyl suresi “Karanlığı ile etrafı bürüyüp örttüğü zaman geceye and olsun.” diye başlarken Tûr suresinin son ayeti gece ile tesbih ve yıldızları bir araya getirmektedir: “Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışından sonra da O’nu tesbih et.” İnsan suresinin 26. ayeti bir unsur daha ilave ediyor: “Gecenin bir kısmında O’na secde et, gecenin uzun bir bölümünde de O’nu tesbih et.”

Gecenin, yıldızların ve seher vaktinin eshâr ve esrârıyla yaşanan halleri anlatma ve ifade etmenin mümkün olmadığı bilinmektedir. Bunun için insanlar sembolik ifade denen bir “dil” icâd etmişlerdir. Yaşanan derinlik, lâhûfîlik ve zenginlik bu “ikinci dilin” kelimelerine yüklenerek sunulmaktadır. Bu dili bilmeyenlerin bu sembollerden bir şey anlamaları tabii olarak güçleşmektedir. Kur’an-ı Kerim’in genel üslubu açık ve sadedir. Belli bir düzeyde dînî kültüre sahip olan herkes bu “Kitab”ın dilini anlar, kavrar ve yaşar. Az da olsa bu ilâhî kitapta yukarıda işaret edilen sembolik ifadeler de vardır. Bunların en dikkat çekici olanları ise mîrâc olayı ile ilgilidir. Son peygamberin bu yolculuğunda yaşadıklarını anlatan kelimeler alışlagelen ifadeler değildir:

“Battığı zaman yıldızla and olsun ki, arkadaşınız sapmadı...en yüksek ufukta iken asıl şekliyle doğruldu... Sonra yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki iki yay arası kadar hatta daha da yakın oldu... Gördüğünü gönül yalanlamadı... Onu Sidretü’l-müntehâ’nın yanında önceden bir defa daha görmüştü... Sidreyi kaplayan kaplamıştı. Gözü kaymadı ve aşmadı.”

İslam dünyasında gönül aleminin tefsir ve yorumu, ahlâkî güzelliklerin kazanılması ve yaşatılması konusunda en çok hissesi olanların mutasavvıflar olduğu bilinmektedir. Tasavvuf erbabı kendi rûhî tecrübelerini ifade ederken sık sık kullandıkları terimlerin bir kısmını Necm suresinden iktibas etmişlerdir. Bu surenin ilk ayetlerinde geçen şu kelimelerle tasavvuf literatüründe sık sık karşılaşmak mümkündür: Ufuk-ı a’lâ, denâ, fetedellâ, kâbe kavseyn, ednâ, fuâd, sidre, sidre-i müntehâ, zage’l-basar...

Mutasavvıflar gönül dünyalarında meydana gelen yücelişleri ifade etmek için mîrâc kelimesini de kullanmışlardır. Tezkiretü’l-Evliyâ’da Feridüddin-i Attâr Bayezid-i Bistâmî’nin miracının uzun uzun anlatır.

Kalbin esrârıyla yıldızların eshârını çözmeye çalışan gönül adamlarına bu ifade ve teşbihler geniş bir alan açmış, hayal ve düşünceleriyle bu alanı imkanları ölçüsünde genişletmişler ve kendi “mîrâc”larıyla dini hayatın tarif ve tanımı imkansız güzelliklerini hissetmişlerdir. Zamanla bu duygularını kaleme almaya başlamışlar ve “Mirâciye” geleneğinin oluşmasına zemin hazırlamışlardır.

Vahiy gibi Hz. Peygamber’in hayatındaki en deruni anlardan biri olan mîrâc bütün islam literatürünün ortak konularından biridir. Derviş ve sanatkârlar bazan mensur, bazan manzum bir şekilde bu olayı anlatarak onu

tekrar yaşamış ve paylaşmışlardır. Şüphesiz bu konuda onlara temel bilgi ve malzemeyi veren Kur'ân-ı Kerim ve Hadis-i şeriflerdir.

TÜRK TASAVVUF EDEBİYATINDA MİRÂC

Manzum olsun, mensur olsun Hz. Peygamber'den bahseden bütün eserler mirâcdan da söz ederler. Bu eserlerden bir kısmı tarihtir, bir kısmı dini ilimlerle ilgili kaynak eserlerdir, bir bölümü de edebi mahsullerdir. Türkçe'nin dışındaki dillerde yazılan binlerce eseri bir tarafa koyarak konunun Türk Edebiyatındaki durumuna bakalım.

Doğrudan Hz. Peygamber sevgisine tahsis edilen Na'tlerde, Siyer'lerde, Mevlid'lerde, Hilye'lerde mirâc hadisesi mühim bir yer işgal eder. Sanatkârların mirâcla ilgili olarak muhayyilelerinin ürettiği güzelliklere bu tür eserler dar gelmiş olacak ki müstakil bir şiir türü ile bu konuya daha geniş bir yer tahsis etmek istediler: Mirâciye.

Tekke edebiyatımızın en eski temsilcisine, Şeyh-i Türkistan Ahmed-i Yesevî'ye bakıyoruz: Dîvân-ı Hikmet'in değişik yerlerinde mirâcla ilgili konu ve terimler söz konusu edilmiş, son Peygamber'in bu mânevî yolculuğu anlatılmıştır. Ayrıca 28 dörtlükten meydana gelen bir hikmetler dizisi sadece bu konuya tahsis edilmiştir. İki dörtlük şöyle:

Hudâvendim ata kıldı anga mi'râc
Rahmet bahri tolup taşıp urdı mevvâc

Koydı anı başı üzre "le emruk" tâc
Çın ümmetsen iştib dürüb ayting dostlar

Hikmet kıldı mi'râc sözün Kul Hâce Ahmed
Şükür Allah Mustafaga kıldı ferzend

Aslan Babam hurma berib kıldı hursend
Çın ümmetsen iştib dürüb ayting dostlar.

Ahmed Yesevî'nin en meşhur halifesi olan Hakim Süleyman Ata (öl. 582/1186) Mirâcnâme sahibidir. 120 beyt kadar olan bu manzume Türk Tasavvuf edebiyatında Mirâcnâme türünün en eski örneğidir.¹

¹ Eraslan Kemal, Hakim Ata ve Miracnamesi, Atatürk Ü. E. F. Araştırma Dergisi, Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı, Sy. 10, 1979, s. 243-304

İlk ve son beytleri şöyle:

Bir ü barlık ol Kadir körüng nazar kıldı ya
Mustafanı indürüp bizni ümmet kıldı ya

Ata yiberdi bizge ümmet uçun Resûlni
Bidik asi ümmetke andağ Resûl berdi ya

...

Resûl mi'râcın eşit künde imaning yarut
Zâhir bâtuning yarut nurdın safâ kıldı ya

Kul Süleyman söz aydı Resûl mirâcın yaydı
Mirâc-ı Ahmedni aydı dostlarga yadgar koydı ya

Anadolu sahasının yıldızı Yunus Emre de mirâc olayını yaşayan dervişlerdendir. Gönül dünyasında hissettiklerini ifade ederken bu yolculuğu hatırlamaktadır:

Muhammed ile bile mi'râca çıkan benem
Ashâb-ı Suffa ile yalıncağ olan benem

Yunus 16 beyitlik bir şiirini de bu yolculuğa tahsis etmiştir. İlk ve son beytleri şöyledir:

Muhammed'e bir gece Çalab'dan indi Burak
Cebrâil eydür hâcem mi'râca kıgurdı Hak

Ümmete ümmet diyen ümmet kaydını yiyen
Eğer ümmeti isen di islam dinine Hak.

Abdülaziz Çelebi tarafından 817/1414 yılında kaleme alınan 566 beyitlik Mirâciye,

Cemi-i enbiyânın pişvâsı
Be külli etkiyânın muktedâsı

beytiyle başlamakta ve şu beytlerle sona ermektedir:

Muhammed ümmeti ilin tamamet
Muhammed şâh dutsun tâ kıyâmet

Belâlardan şu kişi olsun emîn
Ki bunu işidecek dîne âmin

Sekiz yüz on yedi adııdı târih
Kim anda nazm oldu bu tevârih.

Onun için yazılan binlerce na't ve kaside de mirâc konusu ele alınmış, pek çok şair onu manzûmeleriyle sevmiş, övmüş ve medhetmiştir. Müstakil mirâciye yazanlara şu isimler de ilave edilmelidir:²

İsmail Hakkı Bursevî	(öl. 1137/1724)
Nâyî Osman Dede	(öl. 1142/1729)
Süleyman Nahifî	(öl. 1151/1738)
Abdûlbâki Ârif	(öl. 1225/1810)
Muhammed Fevzi	(öl. 1236/1820)

ÂKİF'İN LEYLÂ'SI

Gece ile sevgili arasındaki irtibatı gösteren belgelerden biri de Leylâ'dır. İslam dünyasında aşk denince akla gelen bu kelime Arapça gece anlamına gelen "leyl"den türemiştir. Böylece sevgili ile gece, gece ile sevgili bütünleşmiş, sevgili ile gecenin sihir ve sonsuzluğu, aşk ile gecenin sükûnet ve ızdırâbı bir araya gelmiştir.

Âkif'in son yazdığı şiirlerden biri de "Gece" başlığını taşımaktadır. 1341/1925 tarihinde Mısır'da kaleme alınan bu şiir Âkif'in aşkı terennüm eden az sayıdaki şiirlerinden biridir. Aşkı ve sevdâyı terennüm etmek için tasavvuf edebiyatının terimlerini kullanmaktan başka çare de yoktur. Bu şiirde Âkif'in diğer şiirlerinde pek görülmeyen şu ifadelerle karşılaşıyoruz: İstiğrâk, tecellî, mi'râc, Leylâ, mest, sâki-i bâki, elest, peymâne, cur'a, mey, lâhûtî şarab.

Gece, ay ve yıldızların derinlerden derine akıp giden esrarengiz yürüyüşlerini tasvir eden bu şiirde umutsuzluklarından kurtulmanın tek yolu olarak "Leylâ"ya sığınmakta ve onu yaşamaktadır.

Serilmiş secdemin inler durur yerlerde mirâci
Semâlardan gelir ummanların tehli-i emvâci

Karanlıklar ışıklar gölgeler sussun ki Allah'ım
Bütün dünyayı inletsin benim secdem benim âhım

² Geniş bilgi için bk. Metin Akar, Türk Edebiyatında Manzum Miracnâmeler, Ank.1987

BURSALI SAFİYE HANIM

Mirâciye konusu ile ilgili dikkat çekici bir davranışı da Bursalı Safiye Hanım ortaya koymuştur. 1888 tarihli vakfiyeye göre, Mevlid, Regâib ve Berat kandillerinde mevlid, kadir gecesi hatm-i şerîf, Mirâc kandilinde de Mirâciye okunması sağlanacaktır. Safiye Hanım damadı Mustafa Râkım Efendi ile birlikte hazırladıkları bu vakfiyenin Mirâciye ile ilgili bölümü bugün hala yaşamaktadır. Her sene Mirâc kandilinin olduğu günün ikinci namazından sonra Nâyî Osman Dede'nin Mirâciyesi okunmaktadır. Mirâciyehanlar İstanbul'dan gelmekte ve görevlerini Mahkeme camiinde (Kız Lisesi'nin karşısında) ifa etmektedirler.³

Mûsikîşinâslara göre klasik mûsikîmizin en uzun bestesi Osman Dede'nin bu eseridir.

Galata Mevlevihânesinde yetişen ve bu dergaha şeyh olan Nâyî Osman Dede'nin (öl. 1142/1730) bestelediği mirâciye hakkında bilgi alalım, daha sonra güftesini aktaralım.

TARİHÇESİ

Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları isimli mühim eserin yazarı M. Ekrem Karadeniz, Mirâciye'nin tarihçesi hakkında bilgi vermektedir. Bu satırlarda Mirâciye'nin nasıl yazıldığı, nasıl bestelendiği, nasıl okunduğu anlatılmakta, ayrıca tekkelerin mûsikî dünyamızla olan yakın irtibatı da belirtilmektedir. Yazar ayrıca bu bestenin mevcut durumunun nasıl tesbit edildiğini kaydederken teknik bilgiler de vermektedir.⁴

Nâyî Osman Dede tarafından bestelenen ve dînî mûsikîmizin en sanatlı eseri olan Mirâciye, mirâc gecelerinde okunurdu. Altı bölümden oluşan Mirâciye'nin her bölümü başka bir makamdan bestelenmiş olup her parçası "bahir" adını alır. Dr. Suphi Ezgi'nin kitabında bu eserin Türk Darbî usûlü ile bestelendiği iddia edilmekte ve notası verilmektedir.

Bu nota incelendiğinde bir kısım ölçülerin usûle uymadığı görülür. Yazar bunları, "eseri süslemek amacı ile bazı darpların, zamanlarından fazla uzatılmasının âdet edinildiği" yolunda esassız bir sebebe dayandırmakta ise de böyle bir şey kesinlikle söz konusu değildir. Eser baştan aşağı Durak şeklinde ve usûlsüz olarak bestelenmiştir.

Mirâciye'nin Nevâ bahrini bilen kalmadığı gibi doğru olarak yazılmış notası da ancak bir kaç koleksiyonda bulunmaktadır. Bu arada

³ Bu Miraciye Ahmet Hatiboğlu'nun korosu tarafından iki kaset halinde tesbit edilmiş ve Kubbealtı Akademisi Kültür Ve Sanat Vakfı tarafından yayınlanmıştır.

⁴ Tasavvuf ve tarikat kültürü ile ilgili çok değerli araştırmalar yapan, bilgi ve belge toplayan Cemaleddin Server Revnakoğlu da (öl. İst. 1968) Mirâciye ve mirâciyehanlarla ilgili topladığı bilgileri Yeni Tarih Dünyası adlı dergide 1954'te neşretmiştir. Sy. 15-22

Hüseyinî bahrinden bazı beyitlerin besteleri de unutulmuş ve kaybolmuştur. Geriye kalan bölümlerinin de bilen ve okuyanları da pek azalmış olan bu sanatlı esere ne yazık ki tarihe mal olmuş gözüyle bakılabilir. Esasen birer mûsikî mektebi demek olan tekkelerin kapatılmasından sonra Türk mûsikîsinin dinî repertuarını bilenler gitgide azalmış ve tükenmiştir. Okunan örneklerin sayısı da sadece mevlidlerde okunan bazı ilâhilerden ibarettir. Tekkelerin dinî Türk mûsikîsine çok büyük hizmeti olmuştur. Birçok mûsikî üstâdı birer konservatuar durumunda olan bu tekkelerden yetişmiştir. Bugün dinî eser bestelendiğini görmüyoruz. Bu durum mûsikîmiz için büyük bir kayıptır. Eskiden bestelenmiş dinî eserleri doğru dürüst okuyanlar azaldığı gibi rağbetsizlik yüzünden yenileri de yetişmemektedir. Mirâciye'nin Osman Dede tarafından nasıl bestelendiğine dair şöyle bir menkıbe de vardır: Çok zamandır böyle bir eser bestelemeyi tasarlayan Osman Dede, ömrünün son yıllarında bir ara, Üsküdar Doğancılar'da Nasûhî dergâhında misafirmiş. Mirâciye'nin güfteleri gece rüyasında Nasûhî Efendi tarafından kendisine ilham edilmiş, kendisi de bunları ertesi sabah hemen yazmış. Eser üç gece içinde çeşitli makamlardan altı bahir olarak bestelenmiş ve Berat Kandili'ne rastlayan ertesi gece dergâhta ilk defa okunmuş.

Mirâciye'nin 1. bahri Segâh, 2. bahri Müstear, 3. bahri Dügâh, 4. bahri Nevâ, 5. bahri Sabâ, 6. bahri ise Hüseyinî makamlarında bestelenmiştir.

Nevâ bahrini Sultan Mahmud devrinde Hüdâî Dergâhı postnişini Büyük Rûşen Efendi'den sonra bilen kalmamıştır.

1. bahirde Segâh'tan başka Bestenigâr, 2. bahirde Müstear makamından başka Bayâtî ve Mâye, 3. bahirde Dügâh'tan başka Sabâ, Çargâh, Kûçek, Hüseyinî, Arazbar ve Acem, 4. bahirde Nevâ'dan başka Nişâbur, 5. bahirde Sabâ makamından başka Hüseyinî, Hisar, Bûselik ve Şahnâz, 6. bahirde ise Hüseyinî, Bûselik, Acem ve Uzzal makamları da gösterilmiştir.

En sondaki Mûnâcât'ta ise Nevâ, Nişâbur, Hüzzam, Kûçek ve İsfahan makamları kullanılmıştır. Mirâciye her yıl Receb ayının 27. Mirâc gecesinde başlayıp Ramazan ayının başına kadar Şehzâde Camii gibi vakıf tahsisatı bulunan salâtin camilerinden başka bazı mevlevîhane ve dergâhlarda okunurdu. Eseri, bitişik iki kürsüde yer almalarına itina edilen ve aynı üstâddan meşketmiş iki kişi birlikte okur, kürsülerin altında oturan zâkirler de her bahirden önce Mirâciye'ye mahsus ve usûlle bestelenmiş Tevşih İlâhileri'ni söylerlerdi. Her mısranın sonunda "Sallû'aleyh" denilir ve 6. bahir esnasında Mûnâcât'a kadar her mısranın sonunda "Mine's-salât" diye terennüm edilirdi. Mûnâcât esnasında her mısranın sonunda zâkirler tarafından "İkbel yâ Mûcîb" denilir, böylece Mirâciye son bulurdu. Mûnâcât okunurken dinleyicilere gülsuyu serpilir, şeker ve şerbet dağıtılır, ayrıca kaynamış süt ikram edilir ve bu iş vakıf yolu ile yürütülürdü.

Mirâciye'nin notası ne yazık pek az koleksiyonda bulunmaktadır. Nevâ dışındaki bahirlerin notası üstâdım merhum Abdülkadir Töre'nin koleksiyonunda vardır. Mirâciye:

Evvel Allah âdîni yâd eyleriz
Dil dil olmuş kalbi dilşâd eyleriz

beytiyle başlar.

Hocam Abdülkadir Töre'nin koleksiyonundaki Mirâciye notasının başında gördüğüm notu da buraya aynen alıyorum. “Üsküdar’da Nalçacı Dergâhı şeyhi İhsan Bey’e okutup, İsmail Hakkı Bey’e yazdırmış olduğu işbu Mirâciye notaları mukabele edilerek aynen ve tamamen doğru olduğu anlaşılmıştır. İhsan Bey’in Mirâciye’yi Kâdirî Dergâhı zâkirbaşısı Çöpçüzâde Rıza Efendi’den, Rıza Efendi’nin de babası Şakir Efendi’den, onun da Dede İsmail Efendi’nin talebesi Hâşim Bey’den meşketmiş olduğu anlaşılmıştır.”⁵

MİRÂCIYE

Güfte: Nâyi Osman Dede
Beste: // // //

I. BAHİR

Evvel Allah âdîni yâd eyleriz
Dil dil olmuş kalbi dil-şâd eyleriz

Her ne kim ikrâm kıldı Zâtına
Hazm edip ikrâm bildi Zâtına

Zikr-i Hak’la nutku inşâd eyleriz
Her harâb-âbâdi âbâd eyleriz

Aşk u hubb-ı Zâtına kıldı salât
Es-salât ey mazhar-i Zât es-salât

Hazret-i Ahmed sıfâtın söyleriz
Mustafâ’nın mu’cizâtın söyleriz

Ey hakâyık âşıkı gûş et beni
Kim Muhammed’den habîr îdem seni

Her kim eylerse Muhammed vasfını
Âkıbet Mahmûd eder Hak ismini

Zât-ı pâkin bilmeğe gel gûş ol
Aklını dür bâşına pür-hûş ol

Kim anın Zât-ı Şerîfin âşikâr
Bâis-i mevcûd etti Kird-gâr

Bil ne kudret verdi mahbûbuna Hak
Bil ne hikmetten verilmiştir sebak

Ânın içün cümleden efdâldir ol
Ânın içün ber-ter ü ekmeldir ol

Çün habîb oldu İlâhına Resûl
Mu’cizât-ı vâfire buldu husûl

Ânın içün yaratıldı şeş cihât
Arş ü ferş ü heft deryâ hem nebât

Sana nakl îdem bir iki mu’cizât
Dilde illet vâr ise bulsun hayât

⁵ M. Ekrem Karadeniz, Türk Müsîkisinin Nazariye ve Esasları, Ank. ts. s. 162-163

Âna verdi Hak hakâyık sırrını
Âna bildirdi dekâyık sırrını

Lîk icrâ eylerem her emcede
Fâtihayla yâd ola Osman Dede

* * *

II. BAHİR

Çün irade kıldı ol Rabbü'l-enâm
Kim Muhammed bûla ikrâm-ı temâm

Nice lûtf u nîce ihsân eyleyen
Bana varan yolu âsân eyleyen

Biline Peygamber-i alifcenâb
Kavl ü fi'li bencedir ayn-ı kitâb

Kullarımdan eyledim mümtâz anı
Bilürem ben arzû eyler beni

Yâd olunsun mu'cizât-ı Ahmedî
Hoş bilinsün zât-i pâk-i emcedi

Bir burak aldı cinandan ol melek
Geldi ol Sultân'a tesbih iderek

Mu'cizâtından biri mirâcıdır
Hazret-i Peygamber'i i'râcıdır

Hâb ü bidâri miyânında hemîn
Yâ Muhammed, kum!"dedi Cibrîl-emîn

Bir şeb idi kim düşenbihdi o şeb
Bir şeb idi gecelerden müntehâb

Gûş edip Cebrâil'i durdu hemân
Oldu Cebrâil ü Mîkâil ayân

Şebde mirâc ettiğin kılma aceb
Âb-ı hayvânî kodu zulmette Rab

Etiler mirâcı tebşîr ol zemân
Doldu nûr ile zemîn ü âsmân

Ümmühân'ın hânesindeydi Resûl
Kim Ali'nin hâheriydi ol betûl

Dîdi Cibrîl "Ey Muhammed Mustafa!
Çün selâm etti sana Rabbü'l-'ulâ

Kıldı mahbûbunu ol Celîl
Da'vet için geldi âna Cebrâil

Da'vet eyler zât-ı pâkin Hazrete
Tâ ki Hazret irişe ol devlete!"

Emredip Cibrîl'e ol Rabb-i cemîl
Eyledi emrini isgâ Cebrâil

Cân ile oldü muft-i emr-i yâr
Geldi Çâh-i Zemzem'e ol bahtiyâr

Bir burâk al cennet-i a'lâmdan
Eyle âgâh Hazret-i ikrâmdan

Anda dahî şakk-ı sadr etdi zuhûr
Zemzem ile hoş vuzû kıldı o nûr

Da'vet et mahbûbumu gelsin bana
Gösterem dîdârımı ben de anâ

Aşk u hubb-ı Zâtına kıldı salât
Es-salât ey mazhar-i Zât es-salât

* * *

III. BAHİR

Dîdi Cibrîl: "Ey Habib, ey nûr-ı Hak!
Verdi Hak sana cinândan bir burâk;

Dîdi kim: "Olsun saadetle süvâr,
Lîk ben biçarenin ümmîdi var.

Gel süvâr ol îdelim azm-i Hüdâ
Hep melâik muntazırlardır sanâ!"

Çün sabâh-ı mahşer olunca o nûr
Gün gibi şevkinden îdince zuhûr

Çün Burâk'ı çekti vü tutdû rikâb
Kim süvâr ola Burâk'a ol Cenâb

Hikmet ile etti serkeşlik Burâk
Koymadı binsün o Şâh-ı iştîyâk

Dîdi Cibrîl âna: “Ey serkeş Burâk,
Binmeyîser sâna bundan yüzü ak

Nice serkeşlik edersin Ahmed'e
Kim erişersin hayât-ı sermede

Binmeyîser bundan efdâl sâna nûr
Râzı ol, olsun süvâr, etsin ubûr!”

Çün Burâk'ın gûşuna erdi kelâm
Oldu bin cân ile ol Sultân'a râm

Bir Burâk'a bindirirler izz ile
Yine Cebrâîl ü Mikâîl ile

Ol zemân dahî banâ olsun süvâr
Böyle va'd etsin o Şâh- kâm-kâr

Böyle deyüp oldu hâmûş ol Burâk
Ya'ni kim ol demde olmayâ firâk

Hazret-i Sultan çi gûş etdi ânı
Kim lisân verdi Burâk'a ol Ganî

Va'd eder ol dem anâ ol nûr-i ayn
Oldu Mikâîl ü Cibrîl şâhideyn

Aşk u hubb-ı Zâtına kıldî salât
Es-salât ey mazhar-i Zât es-salât

IV. BAHİR

Pes hemîn oldu süvâr ol pâk Zât
Nâre-i şâpâş ile doldû cihât

Bir rikâbında yürür Cibrîl-emîn
Bîri Mikâîl ile oldu berîn

Nice kez yüz bin melâik geldiler
Emr-i Hak'la âna pey-rev oldular

Kuds'e doğru azm edip üç yârlar
Oldular ağyârdan bîzarlar

Gûşuna kâr etti üç gûne sadâ
“Yâ Muhammed dur!” deyû kıldı nidâ

Hiç mukayyed olmadı gîtdî hemân
Vardı Kuds'e izzet ile şâdümân

Geldiler ervâh-ı hayl-i enbiyâ
Oldu tekrâr anlar ile pür-safâ

Emr-i Hak'la dîdi Cibrîl : “Ey hümâm!
İki rek'at kıl namâzı, ol imâm!”

Geçti mihrâba imâm-i mürselîn
Kıldı iki rek'ati ol dem hemîn

Nûrdan mi'râcı hâzır kıldılar
İzzet ile ol arâya geldiler

Bir tabakla geldi üç kâse anâ
Bîri hamr ü bîri sût bîrisi mâ

Dîdi Cibrîl : “Eyle bîrin ihtiyâr
Böyledir emr-i Hüdâ, ey bahtiyâr!”

Hikmeten ol sûret ü ma'nâ-hüner
Nûş edip sût, kılmadı hamre nazar

Hamd edip Cibrîl dîdi: “Ey azîz,
Hamdû lil'lâh eyledin kârin temiz.

Hamri nûş etseydin ey hikmet-güzîn
Cümle fâsık olur îdi mü'minîn

Aşk-ı hubb-ı Zâtına kıldı salât
Es-salât ey mazhar-i Zât es-salât.

V. BAHİR

Çünkü eflâke urûc etdi Resûl
Âsmânda buldu ervâha vüsûl

Âdem u İsmâ vü Yahyâ Yûsuf'u
Gördü İdrîs ile Hârûn'u dahî

Sâdise vardı görüp Mûsâ'yı û
Merhabâ kıldı anınlâ rû-be-rû

İdicek teşrîf-i heftüm âsmân
Pîr İbrahim ile tutdû mekân

Rûh-ı İbrahim idüp ikbâl ana
Dîdi : "Gel, gel Sâlih oğlu Mustafâ

Sidreyi seyretti andan ol cenân
Kaldı Cibrîl oldu sidre âşiyân

Dîdi Hazret : "Ey refik-i hoş şefik
İtmez misin bile tekmîl-i tarîk?

"Bes, dîdi Cibrîl, sen ey şâh-bâz,
Olasın izzet ile rif'at-tîrâz

Sebkat itsem Sidre'den ben yek benân
Hark ider perrim benim heybet hemân!"

Zâhir oldu Refref ol dem Hazret'e
Kim süvâr olâ irince Hazret'e

Anda da nice hicâb oldu adem
Gördü Hazret Hazret'i bî-keyf ü kem

Çünkü Hazret Hazret'e buldu vüsûl
Et-tahîyyât okudu andâ Resûl

İrdi aynı Zât'tan bir hoş nidâ
"Yâ Habîbî, yâ Muhammed Mustafâ!

Yâ selâm u rahmet ü tıyb üs safâ
Sâna verdim ey imâm-i enbiyâ

Ayn-ı ayn ile nazar kıl, aynı gör
Çünkü gayrı terk kıldın, aynı gör

Her ne kim maksûddur, mahsûldür
Hazretimde hâcetin makbûldür!"

Hazret ol dem kıldı niyâz
Ânı da bahşeyledi ol Bî-niyâz

Cebraîl'e keşfolup ol va'dler
Bes sürûş ile şehâdet ettiler

Anda doksan bin kelâm oldu kelâm
Nîce bin esrâr ile sohbet temâm

Hak Teâlâ lûtf u fazl ile salât
Hediye kıldı kıla mü'min mü'minât

Hem buyurdû beş vakit olsa edâ
Elli vaktin ecrini vîrem âna

Oldu düstûr ol habîbin zâtına
Geldi yine Ümmühânî katına

Emr-i Hakk'ı halka tebliğ eyledi
Muhbir-i sâdik hakîkat söyledi

Ol ki mü'min îdi tasdîk eyledi
Evvelâ îmânı Sıddîk eyledi

Cümle ashâb oldular rif'at-şikâr
Mu'ciz-i Mî'râc oldu âşikâr

Aşk u hubb-ı Zâtına kıldı salât
Es-salât ey mazhar-i Zât es-salât.

* * *

VI. BAHİR

Yâ Rab ol Sultân-ı Cân'ın hürmeti
Nûr-i Zât-i Müsteâ'nın hürmeti

Ol Muhammed rûhuna ta'zîm için
Mustafâ'nın cismine tekrîm için

Sırr-ı aşk Nûr-i Zât-i Mustafâ'nın hakkıçün
Sırr-ı Kibriyâ'nın hakkıçün

Rûyine müştâk olanlar hakkıçün
Aşkına uşşâk olanlar hakkıçün

Va'dini ihsân kıl âşıklara
Din yolunda sa'y eden sâdıklara

Cümle îmân ile hatm olsun ümem
Cennet-i dîdâr ile kıl muğtenem

Yâ Hak-i Ahmed Muhammed Mustafâ
Dervîş Osmân'a dahî eyle atâ

Ey kemâl ü kudret issî Pâdişâh
Sen kabûl eyle duâmız yâ İlâh

Yüzü suyû hakkıçün Peygamber'in
Sırr-ı rûy-i hakkıçün ol Server'in

Fâtihâ'yla bed' olundu bu kelâm
Fâtihâ'yla hatm olunsun ve's-selâm

Ahmed ü eshâb ü cümle mü'minîn
Rahmetu'llahi aleyhim ecmaîn.

300 SENE ÖNCE

• İstanbul doğumlu olan Nâyî Osman Dede, Galata Mevlevîhânesi şeyhi Gavsî Dede'nin yanında yetişti. Arapça ve Farsça'ya olan vukûfu edebiyat, musikî ve tasavvufa olan hakimiyetine yardımcı oldu. Mürşidi ve kayınpederi Gavsî Dede'nin göçmesinden sonra, tam üç yüz sene önce 1698'de Galata Mevlevîhânesi'ne postnişin oldu. Kendisinden sonra yerine oğlu Abdülbâki Sırrî Dede şeyh oldu. Sırrî Dede'nin kızı Saide Hanım Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Kütahyalı Ebubekir Dede ile evlenmiş ve bu izdivaçtan üç bestekâr mevlevî doğmuştur: Ali Nutkî Dede, Abdülbâki Nâsır Dede, Abdurrahim Kühî Dede.

Kutb-ı Nâyî Osman Dede'nin Rabt-ı Tabirât-ı Musikî ile Ravzatü'l-İ'caz adlı eseri günümüze gelebilmiştir. Miraciyenin dışında pek çok bestesi vardır.

**İBRAHİM PAŞA MAHALLESİNDEN MUSTAFA EFENDİ KÂİN
VALDESİ SAFİYE HATUN TARAFINDAN TANZİM VE HAKİM-İ
ESBAK İBRAHİM ETHEM EFENDİ ZAMANINA AİT HUVEC VE
İLÂMÂT SİCİLLİNİN SAHİFESİNDE MUKAYYET 22 REBİU'L-
AHİR/306 TARİH VE 597 NOLU VAKFIYE SÛRETİDİR.**

El-hamdü lillahi'l-lezi eazze havassa ibadihi bi-sarf-i emvalihim ilâ envai'l-hayrât alâ-iktisâb-i esnafî'l-muhamidin ve'l-müberrat vesselâtü ve's-selâmü alâ rasûlihi ve nebiyyihi hayri'l-beriyât ve alâ âlihi ve ashâbihi ilâ yevmin yestezillu'l-mer'ü tahta's-sadakât

Emmâ ba'd: İş bu vakfiye-i celiletü's-şân ve cerîde-i bediatü'l-ünvânın tahrîr ve inşasına badi oldur ki, mahrusa-i Bursa mahallâtından İbrahim Paşa sakinelerinden zat-i cami-i kebir kayyımı mekremetlu e-hac Muhiddin Efendi İbn Eyup Efendi ve ketebeden İsmail Hakkı Efendi İbn el-hac Halil Ağa tarifleriyle muarrefe Safiye Hanım İbnet-ü Atullah Efendi İbn İbrahim Ağanın iltimasiyle hususu ve atiyu'l-beyanın mahallinde fasıl ve hasm için subu şer-i enverden mezunen bi'l-hüküm irsâl olunan bab kalemi ketebesinden mekremetlü es-seyyit İdris Hayri Efendi İbü'l-merhum Salih Efendi zikrolunan İbrahim Paşa mahallesinde vaki sahibetü'l-hayrât ve râgibetü'l-hasenât mezbûre Safiye Hanımın menziline varup zeyl-i vesikada muharrerü'l-esami müslimin huzurlarında akit meclisi şer'-i âli ettikte mezbûre Safiye Hanım meclis-i makudu mezkûrde zikr-i âtî vakfına mütevellî nasıb ve tayin eylediği damadı izzetlü Mustafa Rakım Efendi İbn merhum Mustafa Ağa mahzarında ikrar-ı sahihi ve şer'i ve itiraf-ı sarihi mer'i edip vakfı caiyüz'-zikrin suduruna değin silk-i milki sahihimde mkünselik olup ib bu derununda akt-i meclisi şer'i ve ali olunan bir taraftan bazan muytap Halit Ağa İbn Mustafa b. Abdullah ve bazan sâdetlü Servet Bey Efendi İbnü'l-merhûm el-hac Ömer Ağa İbn Mehmet ve bir taraftan fransız kenisa ve mektep ve hastahanesi ve tarafeyni tarik-i âm ile mahdût malûmu'l-müştemillât bir bap yeri dahi mülk-i menzilimi bi-cümleti't-tevabi ve levahik ve kâffetü'l-hukuku ve'l-merâfik hasbeten lillahi teâlâ vakfı sahibi müebbet ve haps-i sarihi muhallat ile vakıf ve hapis edip şöyle şart ve tayin eyledim ki:

Menzil-i mezkûr beher sene icare-i vahide-i misliye-i şer'iyeye ile bi-yedi mütevellî icar olunup ve hasıl olan galleden evvelen menzil-i mezkûrun muştacı tamir olan mahall-i kadr-i ma'rûf meblağ harç ve sarfla mütevellî ma'rifetiyle tamir ve termîn olunan ve rusûmât-ı miriyesi badeleda fazla-i galleden yüz elli kuruş rahç ve sarfla mezkûr İbrahim Paşa cami-i şerifinde beher sene rebîü'l-evvelinin 12'inci geçesi ve müyesser olamadığı takdirde lâale't-tayin bir cuma gecesini menkıbetname-i hazreti risaletpenahi kiraat

olunup min kibeli'r-rahman ihsan buyrulan ucûr-ı cezîle ve mesûbât-ı celfleyi evvelen ve bi'z-zat efdal-i halife-i beşer sahibü'l-vahyi ve'l-kevser imam-ı saff-ı enbiya-i hümmam ve rasûl-i kibriya mehr-i pâk-i esfiya habib-i Hüdâ ve şefi-i ruz-ı ceza aleyhi mine's-salât mahüve'l-evfâ efendimiz hazretlerinin ruhu pürfutûh hazreti ve risaletpenahilerine ve sair enbiya-i kirâm ve rusul-i fiham salavâtüllahi alâ nebiyyinâ ve aleyhim ecmain ve âli ve eshap ve cihar-yar-ı güzin ve Haseneyn-i ahseneyin rıdvannullahi teâlâ aleyhim ecmain efendilerimiz hazerâtının ve evliyâ-i mukarrebîn-i Hüda ve müctehidin pür safa kâffe-i ve mü'minîn-i mü'minâtın ervâh-i tayyibelerine benimle damadım Mustafa Rakım Efendi ve hafidem Muhsine Hanım mâdame'l-hayat sıhhat ve selâmetimize ve ba'de'l-vefât ruhumuza ihdâ oluna ve yine galle-i mezkûreden yüz elli kuruş harç ve sarfla beher sene recebü'l-ferdinin yirmi yedinci gecesi cami-i şerif-i mezkûrda Miracü'n-nebi aleyhi's-selâm kıraat olunup miktâr-ı kâfi sût ve şeker ve şerbet iştira ve samiine tevzî olunup fazla kalan akça miraç-han ve zâkir efendilere verile ve hasıl olan ecr-i mesubâtı valdem Fatma Hanım ve pederim Ataullah Efendi ve zevcim Derviş Bey ve damadımın damadı Hamdi Efendilerin ervâhına ihda oluna ve yine galle-i mezkûreden yüz elli kuruş harç ve sarfla beher sene şabanü'l-muazzamın 15 inci berat gecesi cami-i şerif-i mezkûrda Mevlüdü'n-nebi aleyhi's-selam kıraat olunup hâsıl olan ecr-i mesûbâtı bâlâda isimleri muharrer zevât ile akraba ve tâllukât ve utekâmızdan Nasip Ağa'nın ve hane-i mezkûrede iş bu tarih-i vesikaya gelinceye değin güzêrân eden kâffe-i mü'minîn-i mü'minâtın ervâhına ihdâ oluna ve beher sene ramazan-ı mağrifet nişanda cami-i şerif-i mezkûrde ale's-seher mücevvid-i ehl-i Kur'an bir hafız efendi ale't-tertîp bir cüz Kur'an-ı Kerim tilâvet edip şehir-i mübârek-i mezkûrde leyle-i kadirde ale's-seher bir hatm-i şerif edip hâsıl olan ecr-i mesûbâtı kerimem mütevaffat Veliye Hanımın ve damadımın damadı Hamdi Efendinin ve hafidim Ali Efendinin ve sâir akraba-i tâllukâtımızın ervâhına ihda olunup galle-i mezkûreden hafız-ı mumailayhe alâ-veçhi's-sela yüz altmış kuruş verile ve cami-i mezkûr kayyımı bulunan zâta elli kuruş ve hatm-i şerif akebinde dua eden zâta ve yirmi kuruş ve esnay-ı hatm-i şerifde bulunan hafız efendilere yirmi kuruş verile ve yüz elli kuruş ile rugan-ı zeyt iştira olunup hîn-i mukabelede terâvih-i şerifde cami-i şerif derunu ile minarede ikat oluna ve mahrusa-i mezbûrede defin-hâk ıtırnâk olan hazreti Üftade kuddise sirruhu'l-âlinin türbe-i şerifde ale's-seher kezâlik mücevvid-i ehl-i Kur'an bir hafız efendi ale't-tertîp bir cüz Kur'an-ı Kerim tilâvet edip şehir-i mübârek-i mezkûrda kezâlik ve ale's-seher otuzuncu gecesi hatm-i şerif edip hâsıl olan ecr-i mesûbâtı sultân-ı enbiyâ burhân-ı esfiyâ ve zîne't-bahş makâm-ı kâbe-kavseyn ev ednâ ve habîb-i Hüdâ ve şefi-i rûz-ı ceza aleyhi ve âlihi efdalu's-salavât ve ekmelu't-tahiyyât efendimiz hazretlerinin rûh-ı pür-futûh cenâb-ı risâlet-penâhilerine ve ezvâc-ı tâhirât ve evlâd-ı zevi'l-ihtirâm ve ashâb-ı kirâm rıdvannullahi teâlâ aleyhim ecmaîn efendilerimizin ve eimme-i müctehîdin rahimehümallâhu teâlâ aleyhim ecmaîn hazarâtının rûh-ı tayyibelerine ihdâ olunup galle-i

mezkûreden hafız efendiye ala-vechi's-sıla yüz altmış kuruş verile ve cami-i şerif-i mezkûr kayıımı bulunan zâta elli kuruş ve akeb-i hatm-i şerifde dua eden zâta yirmi kuruş ve esnâ-yı hatm-i şerifde bulunan hafız efendilere yirmi kuruş verile ve yüz elli kuruş ile rugan-ı zeyit iştirâ olunup esnâ-yı mukâbelede ve terâvih-i şerifde cami-i şerif-i mezkûr derunu ile minaresinde ikat oluna ve yine galle-i mezkûreden miktar-ı kâfi isparmeçet mumu iştirâ olunup hatmeyn-i şerifeyn eden hafız efendiler ile samiin huzurunda ikat oluna ve yine galle-i mezkûreden beher sene salifü'z-zikir İbrahim Paşa cami-i şerifine talik etmiş olduğum saati kuran zata atmış kuruş verile ve mezkur saat muhtac-ı tamir oldukça mütevellî galle-i mezbûreden tamir ettire murur-ı zaman ve kurun-ı avan ile bi'l-külliye harap ve isti'male gayr-ı salih olur ise zikrolunan İbrahim Paşa mahallesi ahalişi intihabile takdir ve gabinden ari bir saat iştirâ olunup mezkûr saat talik oluna ve yine galle-i mezkûreden yevm-i arifede bir re's ganem iştirâ olunup salifü'z-zikir İbrahim Paşa camii önünde zebin ve fukara-i müslimîne tasadduk oluna ve yine galle-i mezkûreden yüz elli kuruş rugan-ı zeyit iştirâ olunup mahrusa-i mezbûre mahallâtından Hoca Ali Zade mahallesi cami-i şerifi derununda ve minaresinde ikat oluna senevi yüz kuruş vazife-i tevliyet ola. Ve vakf-ı mezkûrumun tevliyeti vazife-i mersumesiyle evvela damadım mümaileyh Mustafa Rakım Efendiye ve badehu kerimesi Mezbûre Muhsine Hanıma ve badehu Muhsine Hanımın mutlaka evlât ve evlâd-ı evlât evlâdının batnen ba'de batnin ekberine meşrûta ola ve ba'de'l-inkırâz rey-i hakimi'ş-şer' mezkûr İbrahim Paşa cami-i şerifi nukûd-ı mevkûfe mütevellisi vazife-i mersûmesiyle mütevellî ola. Ve menzil-i mezkûr ben ve damadım mümaileyh Mustafa Rakım Efendi ve kerimesi Muhsine Hanım hayatta oldukça sakinler ola ve vakf-ı mezkûrumun tebdil ve tağyir ve taklil ve teksiri merreten ba'de uhra damadım mümaileyh Mustafa Rakım Efendi ile kerimesi Muhsine Hanımın yed-i meşiyetlerinde ola. Ve eğer murûr-ı zaman ve kurûr-ı avân ile icrâ-yı şerâit-i mezkûre mütâazzir olursa menafi-i vakif mutlaka fukara-i müslimîn ve yahut guraba hastahanesine meşrûta ola deyu menzil-i mezkûru faigan ani'ş-şevâgil mütevellî-i mümaileyhe teslim eylediğimde ol dahi sair mütevellilerin evkafda tasarrufları gibi tasarruf eyledi dedikte gıbbe't-tastik vakf-ı akar imam-ı a'zam hazretleri indinde menzil ariyette olmakla rucû' meşrû' olduğuna binâen vakf-ı mezkûrdan rucû' ve menzil-i mezkûru keleven mülkûme istirdat ederim dedikte mütevellî-i mümaileyh dahi cevabında Ebu Yusuf hazretleri indinde vakif mücerret vekaftü demekle ve İmam-ı Muhammed hazretlerin indinde teslim ile'l-mütevellî olmakla vakf-ı mezbûr sahih ve lazım olur deyu red ve teslimden imtina ve bu veçhile husûmet ve niza eylediklerinde kâtib-i mümaileyh dahi canib-i vakf-ı evla görüp alimen bi'l-hilâf ve meriyen lima yecibu mürâtühü fi tecîli'l-evkâf me'zûnen bi'l-hüküm mütevellî olduğu halde mahzar-ı vakife-i mümaileyhada vakf-ı mezbûrun sıhhat ve lüzûmuna hükmi sahihi şer'î ve kaza-i sarihi mer'i eylediğin kâtibi mümaileyh mahallinde ketip tahrîr ve mân meb'ûn ümena-i şer'ile meclis-i şer-i şerife

gelip alâ-vukûihi inhâ ve takrîr etmeğın ba'de't-tenfiz mukavâ bi't-talep ketp olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-işrin min şehr-i rebîü'l-ahir li-sene sitte ve selase miete ve elf.

İş bu vakfiye sûreti kaydın aynıdır.